

УДК 373.5.015.31

DOI 10.31494/2412-9208-2021-1-1-171-182

FORMATION OF READINESS FOR RESPONSIBLE PARENTING AMONG HIGH SCHOOL STUDENT OF BOARDING SCHOOL AS THE SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL PROBLEM

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОГО БАТЬКІВСТВА В СТАРШОКЛАСНИКІВ ІНТЕРНАТНИХ ЗАКЛАДІВ ЯК НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Lyubov KANISHEVSKA,

Doctor of Sciences in Education,
Professor

Любов КАНІШЕВСЬКА,

доктор педагогічних наук,
професор

mazila060192@ukr.net

<http://orcid.org/0000-0002-4190-1601>

*Institute of Problems on Education of
the NAES of Ukraine,*

✉ 9, M. Berlinsky St.,
Kyiv, 04060

*Інститут проблем виховання
НАПН України,*

✉ вул. М. Берлінського, 9
м. Київ, 04060

Original manuscript received: March 17, 2021

Revised manuscript accepted: April 20, 2021

ABSTRACT

The article is devoted to the peculiarities of readiness for responsible parenting among the senior high school students of boarding schools caused by: 1) specificity of students (social orphanhood, the derivation syndrome, lack of the possibility to gain parents' positive social experience); 2) features of organization of boarding students' everyday life (forced adaptation to a large number of peers; limitation of the range of gender role); 3) considering of potential opportunities of extracurricular activities in boarding schools; 4) sensitivity of early adolescence in the context of this problem (developing of the ideals of femininity and masculinity, looking to the future, making life plans).

The structure of the notion of "readiness for responsible parenting among senior high school students of boarding schools" is defined in the article. It includes such components as: cognitive component – knowledge of legislative basis for family and marriage; knowledge of family functions; understanding the essence of parenting; understanding the importance of parenting; [knowledge skills](#) on reproductive culture and family pedagogy; emotional-value component – values, needs, positive motivation towards making a family and having children in future; enrichment of the emotional sphere with feelings of happiness, love, concern for the other people; activity-behavioural component – ability of harmonious interaction with other people; need of improving oneself as a future parent; skills of improvement and protection of reproductive health.

The criteria of "readiness for responsible parenting among the senior high school students of boarding schools" are defined according to the components of readiness for responsible parenting of students, namely: cognitive criterion (knowledge of the functions of modern family; understanding the essence of parenting; [knowledge](#) of basis reproductive healthy), emotional-value criterion (positive motivation towards making a family and having children in future; emphatic ability; need for communication and interpersonal interaction), activity-behavioural criterion

(ability of harmonious interaction with other people; skills improvement and protection of the reproductive health; need of improving oneself as a future parent).

The results obtained have shown that 25,8 % of senior high school students of boarding schools have the high level of readiness for responsible parenting; 34,3 % of senior high school students have the middle level and 39,8 % of senior high school students have the low level of readiness for responsible parenting.

Key words: *readiness for responsible parenting, high school students of boarding schools, structure, criteria and indicators of readiness for responsible parenting, peculiarities of formation of readiness for responsible parenting, pedagogical conditions.*

Вступ. Проблема формування готовності до відповідального батьківства в старшокласників набуває особливої актуальності, оскільки інститут сім'ї переживає кризу, яка виявляється у втраті престижу сімейного життя; послабленні соціальних зв'язків між батьками і дітьми; зниженні якості сімейного виховання і відповідальності батьків за своїх дітей; збільшенні кількості розлучень; масовому поширенні соціального сирітства.

У державних документах, зокрема, Сімейному Кодексі України (2002), Законах України “Про освіту” (2017), “Про охорону дитинства” (2001), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки (2013); Постановах Верховної ради України: “Про Рекомендації парламентських слухань на тему: “Сімейна політика України – цілі та завдання” (2015), “Про заходи щодо посилення охорони материнства та батьківства” (1998); “Про деякі заходи щодо підтримки здоров'я сім'ї, безпечного материнства і відповідального батьківства” (2005); Рекомендаціях парламентських слухань на тему: “Інститут сім'ї в Україні: стан, проблеми та шляхи їх вирішення” (2011) акцентується увага на пріоритетності формування готовності до відповідального батьківства в молодого покоління.

Особливо актуальною є проблема формування готовності до відповідального батьківства в старшокласників інтернатних закладів, оскільки в цих закладах освіти виховуються діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування; діти з проблемних і матеріально незабезпечених сімей, які потребують особливої уваги з боку суспільства.

Проблема готовності молоді до відповідального батьківства досліджується у різних аспектах, серед яких: морально-педагогічна підготовка молоді до відповідального батьківства (Л. Гончар, Л. Канішевська, Т. Кравченко, О. Лемещенко, В. Постовий, В. Шахрай та ін.); особливості підготовки молоді до материнства (Н. Максимовська, О. Тиунова); проблеми формування усвідомленого батьківства (О. Безпалько, І. Зверева, О. Кіз, В. Кравець, Г. Лактіонова, О. Смально та ін.); формування готовності до відповідального батьківства в старшокласників загальноосвітніх шкіл-інтернатів (Л. Канішевська, Л. Кузьменко, С. Свириденко, Л. Карпушевська, А. Грітчина, О. Лящук).

За даними досліджень А. Грітчиної, для більшості юнаків загальноосвітніх шкіл-інтернатів характерними є нерозуміння соціальної значущості сім'ї в житті чоловіка; незнання сімейних функцій та

непідготовленість до їх виконання; зниження емпатії; низький рівень статевої поінформованості; необізнаність в питаннях статевої культури; відсутність психологічної і практичної підготовки до усвідомленого батьківства (Грітчина, 2016 : 8).

Пріоритетним напрямом у підготовці дівчат шкіл-інтернатів до створення сім'ї є розвиток у вихованок внутрішніх спонук (потреба, мотив, ціль, наміри), які вирішують проблему самоцінності особистості і відображаються в статево-рольовій поведінці дівчат, здатності до створення міжстатевих взаємин на основі таких моральних цінностей, як кохання, взаєморозуміння, вірність, чуйність, турботливість, відповідальність (Канішевська, Свириденко, Кузьменко, Бернацька, Карпушевська, Грітчина, & Лящук, 2015 : 197–199).

Результати аналізу практики з питань готовності до відповідального батьківства в старшокласників інтернатних закладів підтверджують, що цьому питанню в школах-інтернатах не приділяється належної уваги; переважають форми й методи виховання, що мало враховують внутрішній світ сучасного старшокласника інтернатного закладу, його інтереси та потреби тощо.

Своєчасність й актуальність дослідження проблеми формування готовності старшокласників інтернатних закладів до відповідального батьківства зумовлені необхідністю розв'язання низки суперечностей між:

– суспільною значущістю проблеми формування готовності молоді до відповідального батьківства та недостатньою увагою закладів освіти до розв'язання цієї проблеми;

– вагомими потенційними можливостями позаурочної діяльності щодо формування готовності старшокласників інтернатних закладів до відповідального батьківства та їх непослідовним і фрагментарним використанням у практиці зазначених установ;

– необхідністю формування готовності старшокласників інтернатних закладів до відповідального батьківства і відсутністю науково обґрунтованих педагогічних умов оптимізації цього процесу.

Мета статті полягає у визначенні особливостей формування готовності до відповідального батьківства старшокласників загальноосвітніх шкіл-інтернатів; визначенні структурних компонентів, критеріїв, показників та характеристик рівнів готовності до відповідального батьківства старшокласників інтернатних закладів.

Методи та методики дослідження. Для досягнення мети та реалізації завдань було використано комплекс методів: теоретичні – аналіз, синтез, порівняння, класифікація – з метою визначення: структури поняття «готовність до відповідального батьківства старшокласників інтернатних закладів»; особливостей формування готовності до відповідального батьківства старшокласників загальноосвітніх шкіл-інтернатів; критеріїв і показників готовності до відповідального батьківства зазначеного контингенту учнів; емпіричні – анкетування, тестування, бесіда, незакінчене речення, узагальнення незалежних характеристик, опосередковане спостереження – для

діагностування рівнів готовності до відповідального батьківства у старшокласників шкіл-інтернатів; експертне оцінювання – з метою визначення педагогічних умов формування готовності до відповідального батьківства у старшокласників інтернатних закладів.

Результати дискусії. Провідним вектором розвитку інтернатних закладів на сучасному етапі є: формування у вихованців усвідомленої потреби в громадсько-соціальній діяльності (Канішевська, 1996 : 23); підготовка вихованців до виконання основних соціальних ролей, необхідних для повноцінного і змістовного життя в суспільстві (громадянина, фахівця, сім'янина) (Канішевська, 2012 : 83); підготовка школярів до самостійного життя; формування готовності до відповідального батьківства.

Готовність до відповідального батьківства старшокласників інтернатних закладів передбачає сформованість у них комплексу якостей, що поєднує позитивне ставлення до батьківства, наявність знань, навичок і вмій з основ репродуктивної культури і сімейної педагогіки, емоційну розвиненість та усвідомлення відповідальності як майбутнього відповідального батька/матері, перед дітьми, сім'єю, суспільством (Шахрай, 2020 : 52).

Основними принципами готовності до відповідального батьківства старшокласників інтернатних закладів є: позиціонування емоційної привабливості батьківства; вибудовування ціннісної пріоритетності батьківства; стимулювання позитивних особистісних очікувань батьківства; оволодіння основами сімейної психолого-педагогічної і репродуктивної культури; гендерної рівності (рівноваги); соціальної відповідальності; життєвої ціннісно-сислової творчої самодіяльності; суб'єкт-суб'єктної взаємодії (Канішевська, 2015 : 35).

Визначено особливості формування готовності до відповідального батьківства старшокласників інтернатних закладів. З'ясовано, що вони зумовлені:

1) специфікою контингенту вихованців (соціальне сирітство; наявність деприваційного синдрому; недовірливість, емоційна нестриманість, відсутність можливості засвоєння позитивного соціального досвіду батьків або цей досвід має негативний асоціальний характер (Канішевська, 2016 : 80);

2) особливостями організації життєдіяльності названого вище контингенту вихованців (вимушена адаптація до великої кількості однолітків; переважно групова, а не індивідуальна спрямованість виховних впливів; звуження діапазону статевих ролей) (Канішевська, 2020а : 79);

3) урахуванням потенційних можливостей позаурочної діяльності інтернатних закладів у контексті проблеми формування готовності старшокласників до відповідального батьківства, що набуває більшої актуальності за умов: цілеспрямованої роботи педагогів загальноосвітніх шкіл-інтернатів із зазначеної проблеми; здійснення систематичного моніторингу рівнів готовності до відповідального батьківства у зазначеного контингенту вихованців; використання різноманітних форм і

методів формування готовності до відповідального батьківства старшокласників інтернатних закладів; 4) сенситивністю раннього юнацького віку у контексті вищезазначеної проблеми (статеве дозрівання, вироблення ідеалів жіночності та мужності, зверненість у майбутнє, побудова життєвих планів).

На основі визначення особливостей формування готовності до відповідального батьківства старшокласників інтернатних закладів визначено структуру поняття “готовність до відповідального батьківства у старшокласників інтернатних закладів”, що включає такі компоненти: *когнітивний* – знання основ законодавства про сім’ю та шлюб; знання про функції сім’ї; про сутність батьківства; усвідомлення значущості батьківства; знання та вміння з основ репродуктивної культури і сімейної педагогіки; *емоційно-ціннісний* – цінності, потреби, позитивні мотиваційні установки на створення сім’ї, на народження дітей у майбутньому; збагачення емоційної сфери почуттями радості, любові, переживання за інших; *поведінково-діяльнісний* – вміння гармонійної взаємодії з іншими людьми; потреба у вдосконаленні себе як майбутнього батька/матері; вміння, спрямовані на збереження та зміцнення репродуктивного здоров’я.

Критеріями готовності старшокласників інтернатних закладів до відповідального батьківства визначено такі, які відповідають компонентам готовності до відповідального батьківства у зазначеного контингенту учнів, а саме: когнітивний, емоційно-ціннісний, поведінково-діяльнісний.

До показників готовності до відповідального батьківства у старшокласників шкіл-інтернатів за когнітивним критерієм відносимо такі: знання про функції сучасної сім’ї; щодо сутності відповідального батьківства; з основ репродуктивного здоров’я.

Показниками емоційно-ціннісного критерію є: позитивні мотиваційні установки на створення сім’ї, на народження дитини у майбутньому; здатність до емпатії; потреба у спілкуванні та міжособистісній взаємодії.

Показниками поведінково-діяльнісного критерію є: вміння гармонійної взаємодії з іншими людьми; набуття вмінь, спрямованих на зміцнення репродуктивного здоров’я; здатність до самовдосконалення себе як майбутнього батька/матері (Канішевська, 2020b : 198).

Готовність до відповідального батьківства – складне інтегративне утворення для дослідження якого не існує універсальної методики. Отже, для визначення рівнів готовності до відповідального батьківства старшокласників інтернатних закладів підібрано комплекс діагностичних методів: анкетування, незакінчене речення, бесіда, тестування (тест В. Бойко “Оцінка рівня емпатійних здібностей”) (Оцінка рівнів, 2003), узагальнення незалежних характеристик, ділова гра “Соціум”, опосередковане педагогічне спостереження.

З метою виявлення обізнаності старшокласників інтернатних закладів щодо функцій сучасної сім’ї, їм було запропоновано запитання: “Які функції виконує сучасна сім’я?”

За результатами анкетування 26,7 % старшокласників шкіл-інтернатів назвали наступні функції сучасної сім'ї: репродуктивну, рекреативну, виховну, матеріально-економічну, житлово-побутову, комунікативну, сексуально-емоційну, психологічного захисту. Таким чином, старшокласники виявили ґрунтовні знання щодо функцій сучасної сім'ї.

Достатні знання щодо функцій сучасної сім'ї виявило 34,3 % старшокласників; фрагментарні знання – 39,0 % старшокласників.

Вивчення рівня готовності до відповідального батьківства у старшокласників інтернатних закладів за показником “знання щодо сутності відповідального батьківства” відбувалося за допомогою використання методу незакінченого речення.

З цією метою старшокласникам шкіл-інтернатів було запропоновано завершити наступні незакінчені речення: “Бути відповідальним батьком – це...”, “Бути відповідальною матусею – це...”.

Високий рівень готовності до відповідального батьківства за вищезазначеним показником виявило 24,8 % старшокласників. Характеризуючи відповідального батька, вони назвали наступні ознаки: “любить своїх дітей”, “поважає всіх членів своєї родини”, “підкується про дітей”, “виявляє відповідальне ставлення до виховання дітей”, “багато заробляє”, “є господарем у своїй оселі”, “уміє планувати сімейний бюджет, заощаджувати гроші”, “веде здоровий спосіб життя”, “цікавиться справами своїх дітей”, “не пиячить”, “не влаштовує сварки і бійки”, “не кидає своїх дітей на призволяще” тощо.

Дослідження свідчить, що старшокласники шкіл-інтернатів, характеризуючи відповідальну матусю назвали наступні ознаки: “відповідальне ставлення до виховання дітей”, “підкування та любов до дітей”, “гарна господиня”, “ласкава, щира, турботлива”, “завжди цікавиться своїми дітьми, щира, добра, ласкава”, “веде здоровий спосіб життя” тощо.

Достатній рівень знань щодо сутності відповідального батьківства виявило 36,2 % старшокласників; низький рівень – 39,0 % старшокласників.

Вивчення рівня готовності до відповідального батьківства у старшокласників інтернатних закладів за показником “знання з основ репродуктивного здоров'я” відбувалося за допомогою анкетування. Старшокласники мали відповісти на наступні запитання анкети: “Як ви розумієте поняття “репродуктивне здоров'я?”; “Які чинники негативно впливають на стан репродуктивного здоров'я молоді?”; “Що ви знаєте про сучасні методи контрацепції?”

Результати анкетування свідчать, що 40,0 % старшокласників інтернатних закладів мають фрагментарні уявлення щодо сутності репродуктивного здоров'я. Вони не обізнані з методами контрацепції. Достатній рівень знань про репродуктивне здоров'я, обізнаність з методами контрацепції виявило 37,1 % старшокласників. Високий рівень знань про репродуктивне здоров'я; обізнаність із чинниками, що негативно впливають на репродуктивне здоров'я молоді; обізнаність

щодо сучасних методів контрацепції виявило 22,9 % старшокласників шкіл-інтернатів.

У ході бесіди зі старшокласниками шкіл-інтернатів було з'ясовано, що орієнтовно 28,6 % з опитаних мають бажання і позитивно вмотивовані на створення у майбутньому сім'ї та народження дітей. Ці старшокласники визнають батьківство як одну з важливих особистісних цінностей. Зазначимо, що 33,3 % старшокласників хочуть у майбутньому створити сім'ю і мати дітей. У 38,1 % старшокласників шкіл-інтернатів відсутня мотивація щодо створення сім'ї та народження дітей.

Задля виявлення рівня готовності до відповідального батьківства у старшокласників інтернатних закладів за показником "здатність до емпатії" використовували тест В. Бойко "Оцінка рівня емпатійних здібностей" (Оцінка рівнів, 2003).

Результати тестування засвідчили, що 38,1 % старшокласників шкіл-інтернатів виявило низький рівень розвитку емпатії; 35,2 % старшокласників – середній рівень розвитку емпатії; 26,7 % старшокласників – високий рівень розвитку емпатії.

Виявлення рівня готовності до відповідального батьківства у старшокласників шкіл-інтернатів за показником "потреба у спілкуванні та міжособистісної взаємодії" відбувалося за допомогою використання тесту А. Маркової (Маркова, 1996).

Після застосування даної методики були отримані наступні результати: 28,6 % старшокласників виявляють потребу у спілкуванні та міжособистісної взаємодії, виявляють повагу до іншого; 33,3 % вихованців ситуативно виявляють потребу у спілкуванні та міжособистісній взаємодії, намагаються виявляти повагу до іншого; 38,1 % старшокласників не виявляють потребу у спілкуванні.

Задля вивчення рівня готовності до відповідального батьківства у старшокласників шкіл-інтернатів за показником "вміння гармонійної взаємодії з іншими людьми" використовували метод незалежних характеристик.

Обираючи експертів враховували їх компетентність, об'єктивність, відсутність схильності до конформізму.

В експертному процесі брали участь чотири експерти; вихователь, класний керівник, двоє старшокласників. Експертам було роздано опитувальні листи, які включали дві частини. Перша – офіційні дані (прізвище, ім'я учня). Друга частина опитувального листа містила наступне завдання: оцінити за допомогою шестибальної оцінки вміння гармонійної взаємодії з іншими людьми: 1 – 2 бали – низький рівень; 3 – 4 бали – середній рівень; 5 – 6 балів – високий рівень.

Потім отримані бали підсумовували й обчислювали середній бал за допомогою формули:

$$SK=Q1R1+Q2R+ \dots +QkRk,$$

де Q1 – значущість, яка надається показнику R1) як відповідна доля одиниці Q1+Q2+ ... + Qk=1.

Результати дослідження засвідчили, що 42,9 % старшокласників інтернатних закладів виявляють агресивність у спілкуванні з іншими людьми; 33,3 % старшокласників характеризуються ситуативним прагненням до гармонійної взаємодії з іншими людьми; 23,8 % старшокласників виявляють вміння гармонійної взаємодії з іншими людьми.

Вивчення рівня готовності до відповідального батьківства у старшокласників інтернатних закладів за показником “набуття вмінь, спрямованих на зміцнення репродуктивного здоров’я” відбувалося за допомогою анкетування “Ставлення до усвідомленого ризику” (Топчій, 2010), ділової гри “Соціум”, опосередкованих педагогічних спостережень.

Старшокласникам шкіл-інтернатів було запропоновано анкету “Ставлення та усвідомлення ризику” (І. Топчій). Учні мали прочитати наступні твердження щодо вживання наркотичних речовин, наприклад: 1) уживання наркотичних речовин може бути приємним; 2) молодій людині ніколи не слід пробувати вживати психоактивні речовини; 3) є декілька речей, які більш небезпечні, ніж експериментування з наркотиками; 4) уживати наркотики весело; 5) є багато більш небезпечних занять, ніж уживання наркотиків; 6) усі, хто коли-небудь пробував наркотики згодом про це пошкодують; 7) закони стосовно наркотиків мають бути більш жорсткими; 8) наркотики – одна із найбільших проблем нашої країни; 9) експериментувати з наркотиками – це втратити контроль над своїм життям; 10) поліція не повинна заважати молодим людям експериментувати з наркотиками тощо.

Потім старшокласники позначали знаком «+» у тому полі, яке найбільш відповідає їхній думці: “цілком згоден”, “згоден частково”, “не згоден”, “категорично не згоден” (Топчій, 2010).

Аналіз результатів дослідження дозволяє стверджувати, що 26,6 % старшокласників шкіл-інтернатів усвідомлюють шкідливий вплив психоактивних речовин на організм людини, вони цілком погоджуються із твердженнями: “експериментувати з наркотиками – це втратити контроль над своїм життям”, “наркотики – одна із найбільших проблем нашої країни”, “молодій людині ніколи не слід вживати психоактивні речовини”.

Водночас, 30,5 % старшокласників недостатньо усвідомлює шкідливість впливу психоактивних речовин на організм людини, вважаючи, що є багато більш небезпечних занять, ніж уживання наркотиків, а поліція не повинна заважати молодим людям експериментувати з наркотиками. 42,9 % респондентів не усвідомлює шкідливість психоактивних речовин на організм людини, стверджуючи, що “уживання наркотичних речовин може бути приємним”, “наркотики допомагають найповніше сприймати життя”.

Визначення середньої кількісної характеристики рівнів готовності до відповідального батьківства у старшокласників шкіл-інтернатів за кожним з трьох рівнів відбувалося завдяки виведенню середньої арифметичної за кожним з 3-х рівнів; по кожному скористувалися виведенням середньої арифметичної по кожному з них за формулою:

$$X = \frac{X_1 + X_2 + X_3 + \dots + X_N}{N} = \sum \frac{X_i}{N}$$

де X – середня арифметична; $X_1, X_2, X_3 \dots X_N$ – результати окремих методів, N – кількість методів експериментального дослідження, \sum – сума результатів усіх методів.

Результати дослідження свідчать, що 39,8 % старшокласників шкіл-інтернатів виявило низький рівень готовності до відповідального батьківства. Вони мають фрагментарні знання щодо функцій сучасної сім'ї; сутності відповідального батьківства; з основ репродуктивного здоров'я; характеризуються відсутністю прагнення на створення сім'ї та народження дітей, нерозвиненою емпатією, виявляють агресивність у спілкуванні з іншими людьми, не виявляють вміння щодо збереження репродуктивного здоров'я, здатності до самовдосконалення як майбутнього батька/матері.

Значний відсоток старшокласників шкіл-інтернатів (34,4 %) виявило середній рівень готовності до відповідального батьківства. Їм притаманні достатні знання щодо функцій сучасної сім'ї, сутності відповідального батьківства, основ репродуктивного здоров'я. Вони характеризуються ситуативним прагненням на створення сім'ї, на народження дитини у майбутньому; середнім рівнем розвитку емпатії, ситуативною потребою у спілкуванні та міжособистісній взаємодії, ситуативним прагненням до гармонійної взаємодії з іншими людьми, недостатньо сформованими вміннями щодо зміцнення репродуктивного здоров'я, ситуативною здатністю до самовдосконалення як майбутнього батька/матері.

Високий рівень готовності до відповідального батьківства виявило 25,8 % старшокласників шкіл-інтернатів. Для них характерними є ґрунтовні знання щодо функцій сучасної сім'ї; сутності відповідального батьківства; основ репродуктивного здоров'я. Вони характеризуються стійким прагненням на створення сім'ї та народження дітей; розвиненою емпатією, потребою у спілкуванні та особистісній взаємодії. Ці школярі виявляють вміння гармонійної взаємодії з іншими людьми, здатність до самовдосконалення себе як майбутнього батька/матері (Канішевська, 2020b : 210–211).

Висновки. Результати дослідження свідчать, що високий рівень готовності до відповідального батьківства виявило 25,8 % старшокласників інтернатних закладів; середній рівень – 34,4 % старшокласників; низький рівень – 39,8 % старшокласників. За гендерною ознакою готовності до відповідального батьківства у старшокласників інтернатних закладів було констатовано, що дівчата та юнаки єдині у виборі такого мотиву вступу у шлюб, як любов. Мотив “бажання мати дітей, займатися їх вихованням” дівчата оцінюють вище, ніж хлопці (Канішевська, 2020b).

На основі використання методу експертного оцінювання було визначено педагогічні умови формування готовності до відповідального батьківства у старшокласників інтернатних закладів, а саме: змістове і методичне забезпечення процесу формування готовності старшокласників

інтернатних закладів до відповідального батьківства; використання потенційних можливостей позаурочної діяльності у контексті досліджуваної проблеми; застосування потенціалу традицій українського народу щодо формування готовності до відповідального батьківства (Канішевська, 2020а : 79); залучення старшокласників інтернатних закладів до розробки проєктів, що відображають різні аспекти батьківства; організація та проведення занять для педагогів інтернатних закладів “Формуємо готовність до відповідального батьківства у старшокласників”.

Подальші наукові пошуки можуть бути спрямовані на експериментальну перевірку педагогічних умов формування готовності до відповідального батьківства у старшокласників інтернатних закладів.

Література

Грітчина А. І. Формування готовності юнаків загальноосвітніх шкіл-інтернатів до виконання ролі майбутнього сім'янина: автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 “Теорія і методика виховання” / А. І. Грітчина. – Київ, 2016. – 21 с.

Канішевська Л. В. Педагогічні основи виховання соціальної зрілості учнів старших класів шкіл-інтернатів для дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків. / Л. В. Канішевська. – К. : Стило, 1996. – 163 с.

Канішевська, Л. В. (2012). Реалізація педагогічних функцій загальноосвітніх шкіл-інтернатів у контексті підготовки вихованців до самостійної життєдіяльності. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць*. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2012. – Вип. 16. – Кн. 1. – С. 84–91.

Канішевська Л. В. Підготовка старшокласників загальноосвітніх шкіл-інтернатів до самостійного життя: монографія. / Л. Канішевська. – К. : ЦП “Компринт”, 2015. – 280 с.

Канішевська Л. В. Дослідження проблеми формування цінностей сімейного життя старшокласників загальноосвітніх шкіл-інтернатів. / Л. В. Канішевська. // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Педагогіка, психологія, філософія, 2016. – Вип. 253. – С. 79–86.

Канішевська Л. В. Формування цінностей сімейного життя у вихованців закладів інтернатного типу: монографія. / Канішевська Л. В., Свириденко С. О., Кузьменко Л. В., Бернацька О. Б., Карпушевська Л. Р., Грітчина А. І., Лящук О. С.; за заг. ред. Канішевської Л. В. Харків : “Друкарня Мадрид”, 2015. – 222 с.

Канішевська Л. В. Деякі аспекти проблеми формування готовності до усвідомленого батьківства у вихованців інтернатних закладів. / Л. В. Канішевська. // *In: Education, Law, Business: Collection of scientific articles Cartero Publishing House*, с. Madrid, Spain, 2020, P. 77–81.

Kanishevska L. State of readiness for responsible parenting among high school student in boarding school. / L. Kanishevska. // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць. – Київ : Інститут проблем виховання НАПН України. – Вип. 24. – Кн. 1. – 2020. – С. 197–215.

Маркова А. К. Психологія професіоналізму. / А. К. Маркова. – М. : Міжнародний гуманітарний фонд “Знання”, 1996. – 312 с.

Оцінка рівнів емпатичних здібностей (В. В. Бойко). [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://stud.com.ua/2003/psihologiya/otsinka_rivnya_empatichnih_zdibnostey_boyko

Топчий І. П. Педагогічні основи профілактики вживання підлітками психоактивних речовин в умовах загальноосвітнього навчального закладу : дис. канд. пед. наук / І. П. Топчий. К., 2010. – 220 с.

Шахрай В. Формування готовності старшокласників до відповідального батьківства: основні поняття дослідження. / В. Шахрай. // Інноватика у вихованні. – Вип. II. – Том 2., 2020. – С. 48–54.

References

Hritchyna, A. I. (2016). *Formuvannia hotovnosti yunakiv zahalnoosvitnikh shkil-internativ do vykonannya roli maibutnoho simiany* [Formation of readiness of young men of boarding schools to the role of the future family man]. (Dissertation abstract, Kyiv). [in Ukrainian].

Kanishevska, L. V. (1996). *Pedahohichni osnovy vykhovannia sotsialnoi zrilosti uchniv starshykh klasiv shkil-internativ dlia ditei-syrit ta ditei, yaki zalyshtylysia bez pikluvannia batkiv* [Pedagogical foundation of education of social maturity of high school students of boarding schools for orphans and children left without parental care]. Kyiv: Stylos. [in Ukrainian].

Kanishevska, L. V. (2012). Realizatsiia pedahohichnykh funktsii zahalnoosvitnikh shkil-internativ u konteksti pidhotovky vykhovantsiv do samostiinoi zhyttdiialnosti [Implementation of pedagogical functions of secondary boarding schools in the context of preparing pupils for independent life]. *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi: zb. nauk. prats*, 16 (1), 84–91. Kirovograd: Imeks-LTD. [in Ukrainian].

Kanishevska, L. (2015). *Pidhotovka starshoklasnykiv zahalnoosvitnikh shkil-internativ do samostiinoho zhyttia* [Preparation of high school students of boarding schools for independent life]. Kyiv: TsP "Komprynt". [in Ukrainian].

Kanishevska, L. V. (2016). *Doslidzhennia problemy formuvannia tsinnosti simeinoho zhyttia u starshoklasnykiv zahalnoosvitnikh shkil-internativ* [Research of the problem of formation of values of family life at senior pupils of comprehensive boarding schools]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Serii "Pedahohika, psykholohiia, filosofii"*, 253, 63–67. [in Ukrainian].

Kanishevska, L. V., Svyrydenko, S. O., Kuzmenko, L. V., Bernatska, O. B., Karpushevska, L. R., Hritchyna, A. I., & Liashchuk, O. S. (2015). *Formuvannia tsinnosti simeinoho zhyttia u vykhovantsiv zakladiv internatnoho typu* [Formation of values of family life among pupils in boarding schools]. Kharkiv "Drukarnia Madryd". [in Ukrainian].

Kanishevska, L. V. (2020a). *Deiaki aspekty problemy formuvannia hotovnosti do usvidomlenoho batkivstva u vykhovantsiv internatnykh zakladiv* [Some aspects of the problem of formation of readiness for conscious parenting among children of boarding schools]. In: *Education, Law, Business: Collection of scientific articles*. (pp. 77–81). Madrid, Spain: Cartero Publishing House. [in Ukrainian].

Kanishevska, L. (2020b). *State of readiness for responsible parenting among high school student in boarding school. Teoretyko-metodychni problemy vyxovannia ditei ta uchnivskoyi molodi: zb. nauk. pracz`.* Ky`yiv : Insty`tut problem vyxovannia NAPN Ukrayiny`, 24, 1, 197–215. [in Ukrainian].

Markova, A. K. (1996). *Psikhologiya professionalizma* [Psychology of professionalism]. Moscow. [in Russian].

Otsinka rivniv empatychnykh zdibnostei (V.V. Boiko) [Assessment of levels of empathic abilities (V.V. Boiko)]. Retrieved from https://stud.com.ua/2003/psihologiya/otsinka_rivnya_empatichnih_zdibnostey_boiko [in Ukrainian].

Topchii, I. P. (2010). *Pedahohichni osnovy profilaktyky vzhyvannya pidlitkamy psykhoaktyvnykh rečovyn v umovakh zahalnoosvitnoho navchalnoho zakladu* [Pedagogical bases of prevention of use of psychoactive substances by teenagers in the conditions of general educational institution]. (Doctoral dissertation, Kyiv). [in Ukrainian].

Shakhrat, V. (2020). *Formuvannya hotovnosti starshoklasnykiv do vidpovidalnoho batkivstva: osnovni poniattia doslidzhennia* [Formation of readiness of senior pupils for responsible parenthood: The basic concepts of research]. *Innovatyka u Vykhovanni*, 11(2), 48–55. [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

У статті розкрито особливості формування готовності до відповідального батьківства старшокласників інтернатних закладів, що зумовлені: 1) специфікою контингенту вихованців (соціальне сирітство, наявність деприваційного синдрому; відсутність можливості засвоєння позитивного соціального досвіду батьків); 2) особливостями організації життєдіяльності вихованців шкіл-інтернатів (вимушена адаптація до великої кількості однолітків; звуження діапазону статевих ролей); 3) урахуванням потенційних можливостей позаурочної діяльності інтернатних закладів; 4) сенситивністю раннього юнацького віку в контексті зазначеної проблеми (вироблення ідеалів жіночності та мужності, зверненість у майбутнє, побудова життєвих планів).

Визначено структуру поняття «готовність до відповідального батьківства у старшокласників інтернатних закладів», що включає такі компоненти: когнітивний – знання основ законодавства про сім'ю та шлюб; знання про функції сім'ї; про сутність батьківства; усвідомлення значущості батьківства; знання та вміння з основ репродуктивної культури і сімейної педагогіки; емоційно-ціннісний – цінності, потреби, позитивні мотиваційні установки на створення сім'ї, народження дітей у майбутньому; збагачення емоційної сфери почуттями радості, любові, переживання за інших; поведінково-діяльнісний – вміння гармонійної взаємодії з іншими людьми; потреба у вдосконаленні себе як майбутнього батька/матері; вміння, спрямовані на збереження та зміцнення репродуктивного здоров'я.

Критеріями готовності старшокласників загальноосвітніх шкіл-інтернатів до відповідального батьківства визначено такі, які відповідають компонентам готовності до відповідального батьківства в зазначеного контингенту учнів, а саме: когнітивний (знання про функції сучасної сім'ї; щодо сутності відповідального батьківства; з основ репродуктивного здоров'я), емоційно-ціннісний (позитивні мотиваційні установки на створення сім'ї, на народження дитини у майбутньому; здатність до емпатії; потреба в спілкуванні та міжособистісній взаємодії), поведінково-діяльнісний (вміння гармонійної взаємодії з іншими людьми; набуття вмінь, спрямованих на зміцнення репродуктивного здоров'я; здатність до самовдосконалення себе як майбутнього батька/матері).

Результати дослідження свідчать, що високий рівень готовності до відповідального батьківства виявили 25,8 % старшокласників інтернатних закладів; середній рівень – 34,4 %, низький рівень – 39,8 %.

Ключові слова: готовність до відповідального батьківства, старшокласники інтернатних закладів, структура, критерії і показники готовності до відповідального батьківства, особливості формування готовності до відповідального батьківства, педагогічні умови.